

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการกำหนดให้ความมุ่งหมาย และหลักการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 1 มาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และในมาตรา 8 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการ 3 ประการ คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง หมวด 4 มาตรา 22 มาตรา 23 และมาตรา 24 กล่าวถึงแนวทางการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคน มีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญ ในเรื่องความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และโครงงาน ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องและทักษะการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดสาระและ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะการคิดที่เป็นกระบวนการ การจัดการเมื่อเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกฝนและปฏิบัติให้ทำได้ ทำเป็น มีนิสัยรักการอ่าน เกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา มีการประสานความ

ร่วมมือกับผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542, 2542, หน้า 8-25)

การปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดไว้ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 24 (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษาและหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงหมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย
(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542, 2542, หน้า 21-63)

นอกจากนี้ หมวด 4 ว่าด้วย แนวการจัดการศึกษา มาตรา 30 ยังมีการกำหนดให้สถานศึกษามีหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูมีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างยิ่งยวด ทำให้เห็นว่าแนวการปฏิรูปการศึกษาดังนี้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของครูด้วยตนเอง การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงนับเป็นกระบวนการหนึ่งที่ครูใช้ในการประเมินการทำงานของตนเอง และเป็นกระบวนการสืบเสาะค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงานสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นกระบวนการที่ต้องมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตการปฏิบัติจริงของครู มิใช่การแยกส่วนจากการสอนดังเช่นที่ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติกันในช่วงเวลาที่ผ่านมา (สุวิมล ว่องวาณิช, 2554, หน้า 3)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553, หน้า 1-2) กล่าวถึง การกำหนดกรอบการประเมินสมรรถนะครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ได้ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกำหนดความต้องการการพัฒนาสมรรถนะของครู และการประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างแบบทดสอบ เพื่อประเมินสมรรถนะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามโครงการ ยกกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ : กิจกรรมจัดระบบพัฒนาครูเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนาครูรายบุคคล คณะทำงานประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียน ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการการศึกษา ผู้บริหาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันพิจารณาและกำหนดสมรรถนะครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์สมรรถนะครู อันประกอบด้วย เจตคติ ค่านิยม ความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานตามภารกิจงานในสถานศึกษา จากแบบประเมินสมรรถนะและมาตรฐานของครูผู้สอน ที่หน่วยงานต่างๆ ได้จัดทำไว้ ได้แก่ แบบประเมินคุณภาพการปฏิบัติงาน (สมรรถนะ) เพื่อให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีและเลื่อนวิทยฐานะของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) มาตรฐานวิชาชีพครู ของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา รูปแบบสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา ของสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (สค.บศ.)

สมรรถนะครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย สมรรถนะหลัก และสมรรถนะประจำสายงาน โดยเริ่มจาก สมรรถนะหลัก (Core Competency) ประกอบด้วย 5 สมรรถนะ คือ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน 2) การบริการที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง 4) การทำงานเป็นทีม 5) จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครูและสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) ประกอบด้วย 6 สมรรถนะ คือ 1) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2) การพัฒนาผู้เรียน 3) การบริหารจัดการชั้นเรียน 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน 5) ภาวะผู้นำครู 6) การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553ก, หน้า 2)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมรรถนะที่ 5 ภาวะผู้นำครู (Teacher Leadership) หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ส่วนบุคคล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553ก, หน้า 13)

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสื่อสารก่อให้เกิดข้อมูล ข่าวสารและความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์หรือผู้เรียน ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนการสอนให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ ต่อความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ครูอาจารย์ไม่สามารถ “บอกเล่า” ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ “ทั้งหมด” การเรียนการสอนในยุคปัจจุบันจึงเป็นการเรียนแบบร่วมมือกัน ระหว่างครู ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นการเรียน การสอนที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันหาแนวทางการแก้ไขในกรณีที่เกิดปัญหา งานของครูแต่ ละวันไม่ได้จบสิ้นตามเวลาเลิกงาน เวลาที่ครูใช้ในการทำงานมิได้มีเพียงแต่การทำหน้าที่ใน ห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังคงใช้เวลาในการทบทวนผลการทำงานของตนเองแต่ละวันว่า สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินตนเองจึงเป็นงาน ที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพครู (สุวิมล ว่องวาณิช, 2554, หน้า 2)

จากข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์และ วิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ในบทสรุปสำหรับผู้บริหาร การศึกษาขั้น พื้นฐาน : ระดับการศึกษาปฐมวัย ด้านการประกันคุณภาพภายใน ข้อ 3 ว่า “สถานศึกษา ส่งเสริมบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อการปฏิรูป การศึกษา ที่จะต้องบริหารแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะของผู้นำแบบประชาธิปไตย ให้ ความสำคัญ ให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนร่วมงาน ยอมรับและเปิดโอกาสให้ ผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็นร่วมแก้ปัญหาและร่วมตัดสินใจ เป็นผู้มีส่วนร่วม มีความ เชื่อมั่น เห็นคุณค่าของตนเองและเพื่อนร่วมงาน ซื่อสัตย์ จริงใจ มีความสามารถกระตุ้น และจูงใจให้เกิดความรักและความผูกพันในโรงเรียน” และ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : ประถมศึกษาและมีธยมศึกษา จุดที่ควรพัฒนา ข้อ 3 บางตอนกล่าวไว้ว่า “โรงเรียนต้อง เน้นให้บุคลากรของโรงเรียนทำงานร่วมกันเป็นทีม มีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของ ตนเองและความสามารถรับผิดชอบต่อส่วนรวม” (สำนักงานประเมินคุณภาพและรับรอง มาตรฐานการศึกษา, 2555, หน้า 4-8)

ส่วนแนวทางการพัฒนาในอนาคต ข้อ 3 กล่าวถึง การพัฒนาทรัพยากรบุคคล จะต้องดำเนินการพัฒนาทั้งบุคคลให้บริการและบุคคลที่เป็นผู้รับบริการ ควบคู่กันไป ใน ด้านต่างๆ คือ การพัฒนาด้านองค์ความรู้ การพัฒนาจิตสำนึกในการบริการการพัฒนาให้ มีจิตสาธารณะ การพัฒนาความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัยและการมีภาวะผู้นำใน ตนเอง(สำนักงานประเมินคุณภาพและรับรองมาตรฐานการศึกษา, 2555, หน้า 26)

สำนักงานประเมินคุณภาพและรับรองมาตรฐานการศึกษา (2555, หน้า 50) ให้ข้อเสนอแนะสำคัญเพื่อการพัฒนา ในข้อที่ 1 ว่า “ครูควรมีการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา บริหารจัดการ ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้”

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ถ้าโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์มีการพัฒนาภาวะผู้นำครูให้ครูใช้ภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับ ภาวะผู้นำครูจะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ทั้งในระดับบุคคล ระดับสายชั้น และโรงเรียน นักวิจัยหรือนักวิชาการสามารถศึกษาเรียนรู้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบการวิจัยให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ครูโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ และผู้เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาทบทวนและดำเนินการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านวิชาการหรือด้านอื่นๆ เพราะลักษณะที่ดีประการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน นักวิจัยหรือนักวิชาการ สามารถ นำไปประยุกต์ใช้ ปรับใช้ หรือเลือกใช้ ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนของตนเองได้

คำถามของการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 เป็นอย่างไร
2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 มีอะไรบ้าง

3. ผลของการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้งในระดับบุคคล ระดับสายชั้น และระดับโรงเรียน เป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1
3. เพื่อติดตามผลการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้งในระดับบุคคล ระดับสายชั้นและระดับโรงเรียน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลจากการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ ในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. เชิงวิชาการ
 - 1.1 เป็นการวิจัยที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ทั้งในระดับบุคคล ระดับสายชั้นและระดับโรงเรียน
 - 1.2 นักวิจัยหรือนักวิชาการ สามารถศึกษาเรียนรู้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบการวิจัยให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. การประยุกต์ใช้

2.1 ครูในโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์และผู้เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาทบทวนและดำเนินการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านวิชาการหรือด้านอื่นๆ เพราะลักษณะที่ดีประการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

2.2 นักวิจัยหรือนักวิชาการ สามารถศึกษารูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ใช้มาตรฐานการศึกษาในส่วนของครู / สมรรถนะครู เป็นตัวสอดแทรก ไปประยุกต์ใช้เพื่อออกแบบงานวิจัยของตนเองหรือนำเอาหลักการใหม่อื่นๆ มาเป็นตัวสอดแทรกเพื่อการพัฒนาได้

2.3 บุคลากรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนแห่งอื่น สามารถศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์การทำวิจัยของโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ ปรับใช้ หรือเลือกใช้ ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนของตนเองได้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา ประกอบด้วย

1.1 ภาวะผู้นำครู ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 2) การเรียนการสอน 3) การมีส่วนร่วม 4) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 5) การบริหารจัดการ 6) การมุ่งความสำคัญผู้เรียน

1.2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ด้วยกิจกรรม 14 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 2) ประชุมระดมความคิดและกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) จัดบรรยากาศในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ 4) จัดทำและหาสื่อการเรียนการสอน 5) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หรือการวิจัยในชั้นเรียน 6) ส่งเสริมการเป็นครูมืออาชีพ 7) ส่งเสริมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 8) ส่งเสริมการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 9) ส่งเสริมการเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี 10) ส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพที่ดี 11) การศึกษาดูงาน 12) การนิเทศ ติดตาม

13) การวัดผลประเมินผล 14) ยกย่องเชิดชูเกียรติ ให้รางวัล

2. ขอบเขตด้านระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังมีรายละเอียด
ดังนี้

2.1 สถานศึกษาในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัย
เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน คือ โรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ อำเภอดอนจาน
จังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

2.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้
กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน คือ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียน
ดงพญาสงเคราะห์ ประกอบด้วย

2.2.1 ผู้วิจัย

2.2.2 ผู้ร่วมวิจัย คือ ครูและบุคลากรที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน
ดงพญาสงเคราะห์ อำเภอดอนจาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์
เขต 1 จำนวน 22 คน

2.2.3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่มงาน
จำนวน 4 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 10 คน และ ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน
สายชั้นละ 1 คน รวม 4 สายชั้น จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 18 คน

2.3 การดำเนินการวิจัย ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของ Kemmis & McTaggart (1988) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning)

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการ (Acting)

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกต (Observation)

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนกลับ (Reflection)

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
ของนักเรียน ดำเนินการในปีการศึกษา 2558 ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2558 – ตุลาคม
2558

กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเพื่อการวิจัย

จากการประมวลหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัย กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบและวิธีการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยใช้กระบวนการของการทำงานที่เป็นวงจร การวิจัยแบบขดลวด ตามแนวคิดดั้งเดิมที่เสนอโดย Kemmis and McTaggart (1990). ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ ตามแผน (Acting) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) จากการ ปฏิบัติงาน นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข การปฏิบัติงานต่อไป วงจรการวิจัยปฏิบัติการ เรียกว่า PAOR การวิจัย 4 ขั้นตอน 2 วงรอบ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อ พัฒนาการเรียนรู้ ตามองค์ประกอบภาวะผู้นำครู 6 องค์ประกอบ คือ

2.1 การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู มีคำที่มีความหมายเดียวกัน ดังนี้ 1) มีความมุ่งมั่นและการพัฒนาตน ไปสู่ครูมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุน และช่วยเหลือครูคนอื่นให้สามารถพัฒนาไปสู่ครูมืออาชีพด้วย 2) ให้บริการ การฝึกอบรม แก่เพื่อนร่วมงาน 3) การสร้างทักษะและความมั่นใจให้กับผู้อื่น 4) การสามารถชี้แนะ ผู้ร่วมงานและเพื่อนครูโดยวิธีคิดแบบไตร่ตรองและค้นหาด้วยตนเอง 5) ให้ความช่วยเหลือ และให้ความร่วมมือกับครูคนอื่น 6) มีการพัฒนาตนไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพภายใต้ บรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันของครู 7) ครูผู้นำ 8) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู 9) การพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน 10) เป็นผู้ที่หมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอและเป็น พี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษากับครูใหม่ 11) มีวุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็น ครู 12) มีการพัฒนาตนเองและเพื่อนครู

2.2 การเรียนการสอน มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การ ปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง 2) เป็นผู้นำทางการเรียนการสอน 3) การเป็นแบบอย่างที่ดีของการสอนและการเรียนรู้และเข้าใจทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ 4) ครูแสดงความเชี่ยวชาญระดับสูงด้านการเรียนการสอน 5) ครูผู้นำกลุ่มสาระ 6) เป็นผู้สอนที่ดีในห้องเรียน 7) การแลกเปลี่ยนความรู้ที่เกิดในห้องเรียนและแลกเปลี่ยน ทักษะของตนเองกับผู้อื่น 8) เป็นแบบอย่างทางการสอน

2.3 การมีส่วนร่วม มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ 3) ผู้ประสานงาน 4) ทำงานร่วมกับครูคนอื่น ๆ และผู้บริหารด้วย 5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน และการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน 6) การเป็นแบบอย่างในการประสานความร่วมมือ 7) มีการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ 8) มีส่วนร่วมในการพัฒนา

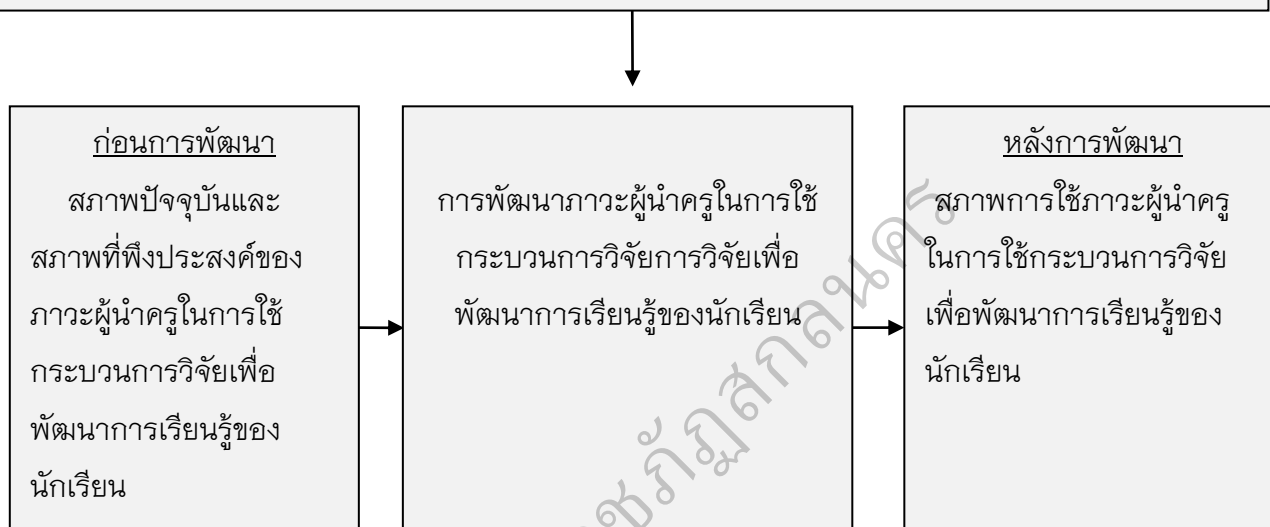
2.4 การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) ความสามารถในการระบุลักษณะของปัญหาและข้อขัดแย้ง 2) การให้บริการในการพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาหลักสูตร 3) การวินิจฉัย วิเคราะห์สภาพขององค์กร 4) การแสดงความสามารถในการแนะแนวแบบคลินิก 5) ครูผู้นำที่ไม่เป็นทางการ 6) รับผิดชอบต่อเป็นตัวแทนขององค์กรทั้งในโรงเรียนหรือของสมาคมท้องถิ่น 7) การสร้างพันธกิจร่วมกับสถาบันผลิตครู 8) เข้าใจความขัดแย้งอันมักจะเกิดขึ้นกับภารกิจของโรงเรียน 9) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 10) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

2.5 การบริหารจัดการ มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การได้รับการเสริมพลังอำนาจเพื่อแก้ปัญหา 2) การบริหารจัดการในการทำงาน 3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู 4) การบ่มเพาะจิตวิญญาณการเป็นครู 5) ส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 6) เป็นผู้พัฒนาหลักสูตร 7) การส่งเสริมวิชาชีพครู 8) มีการปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง 9) เป็นผู้นำทางการบริหารจัดการ

2.6 การมุ่งความสำคัญผู้เรียน มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การสร้างความไว้วางใจและการพัฒนาสายสัมพันธ์ 2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนการสอนและนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยก่อให้เกิดผลต่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) การเข้าใจอย่างถ่องแท้ด้านทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนและการเรียนรู้ 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 5) การประสานงานและการจัดการงานเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นที่ใช้ร่วมกันในเขตพื้นที่การศึกษา 6) ดูแลเอาใจใส่แก่นักเรียนของตน 7) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน 8) มุ่งความสำคัญที่นักเรียน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาวะผู้นำครู ในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน ต่อไป
ผู้วิจัยจึงกำหนดเป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีเพื่อการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) ของ Kemmis and McTaggart (1990) ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Acting) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) เรียกว่าการวิจัยปฏิบัติการย่อๆ ว่า PAOR การวิจัย 4 ขั้นตอน 2 วงรอบ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องและตรงกันในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนด คำจำกัดความสำหรับศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ อำเภอดอนจาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 1 มีนักเรียน 403 คน เปิดสอน ระดับอนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (ขยายโอกาส) ปีการศึกษา 2558
2. กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้น จากการวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ และเมื่อ วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ หากมีปัญหาการเรียนรู้ ก็นำไปสู่กระบวนการวิจัยที่เกิดจากการ วางแผนการวิจัย ปฏิบัติการแก้ไขหรือพัฒนา สังเกตและรวบรวมข้อมูล สะท้อนความคิดเห็นต่อผลการวิจัยและเขียนรายงานการวิจัย แล้วนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการ

เรียนการสอน หรือพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวงจรของกระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการวิจัยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตลอดไป

3. การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดบรรยากาศ จัดกิจกรรม การจัดสื่อ อุปกรณ์ จัดสถานการณ์ ที่อาจทำได้หลายวิธีและหลายเทคนิค ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเอง ตามกำลังหรือศักยภาพของแต่ละคน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยได้คิด ได้รวบรวมความรู้และลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

4. ภาวะผู้นำครู หมายถึง การแสดงออกของครูในการร่วมกันทำงาน การร่วมมือกันนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียน เชื่อมโยงกับชุมชนและช่วยเหลือกลุ่มของครู ผู้เรียนซึ่งครูจะมีความเป็นอิสระและการขึ้นำตนเองมากขึ้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่

4.1 การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้
 1) มีความมุ่งมั่นและการพัฒนาตน ไปสู่ครูมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุนและช่วยเหลือครูคนอื่นให้สามารถพัฒนาไปสู่ครูมืออาชีพด้วย 2) ให้บริการ การฝึกอบรมแก่เพื่อนร่วมงาน 3) การสร้างทักษะและความมั่นใจให้กับผู้อื่น 4) การสามารถชี้แนะผู้ร่วมงานและเพื่อนครูโดยวิธีคิดแบบไตร่ตรองและค้นหาด้วยตนเอง 5) ให้ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือกับครูคนอื่น 6) มีการพัฒนาตนไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพภายใต้บรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันของครู 7) ครูผู้นำ 8) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู 9) การพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน 10) เป็นผู้ที่หมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอและเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษากับครูใหม่ 11) มีวุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู 12) มีการพัฒนาตนเองและเพื่อนครู

4.2 การเรียนการสอน มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง 2) เป็นผู้นำทางการเรียนการสอน 3) การเป็นแบบอย่างที่ดีของการสอนและการเรียนรู้ และ เข้าใจทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ 4) ครูแสดงความเชี่ยวชาญระดับสูงด้านการเรียนการสอน 5) ครูผู้นำกลุ่มสาระ 6) เป็นผู้สอนที่ดีในห้องเรียน 7) การแลกเปลี่ยนความรู้ที่เกิดในห้องเรียนและแลกเปลี่ยนทักษะของตนเองกับผู้อื่น 8) เป็นแบบอย่างทางการสอน

4.3 การมีส่วนร่วม มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ 3) ผู้ประสานงาน 4) ทำงานร่วมกับครูคนอื่นๆ และผู้บริหารด้วย 5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและการมีส่วนร่วม

ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน 6) การเป็นแบบอย่างในการประสานความร่วมมือ 7) มีการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ 8) มีส่วนร่วมในการพัฒนา

4.4 การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้

1) ความสามารถในการระบุลักษณะของปัญหาและข้อขัดแย้ง 2) การให้บริการในการพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาหลักสูตร 3) การวินิจฉัย วิเคราะห์สภาพขององค์กร 4) การแสดงความสามารถในการแนะแนวแบบคลินิก 5) ครูผู้นำที่ไม่เป็นทางการ 6) รับบทบาทเป็นตัวแทนขององค์กรทั้งในโรงเรียนหรือของสมาคมท้องถิ่น 7) การสร้างพันธมิตรร่วมกับสถาบันผลิตครู 8) เข้าใจความขัดแย้งอันมักจะเกิดขึ้นกับภารกิจของโรงเรียน 9) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 10) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

4.5 การบริหารจัดการ มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การได้รับการเสริมพลังอำนาจเพื่อแก้ปัญหา 2) การบริหารจัดการในการทำงาน 3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู 4) การบ่มเพาะจิตวิญญาณการเป็นครู 5) ส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 6) เป็นผู้พัฒนาหลักสูตร 7) การส่งเสริมวิชาชีพครู 8) มีการปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง 9) เป็นผู้นำทางการบริหารจัดการ

4.6 การมุ่งความสำคัญผู้เรียน มีคำที่มีความหมายเดียวกันดังนี้ 1) การสร้างความไว้วางใจและการพัฒนาสายสัมพันธ์ 2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนการสอนและนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยก่อให้เกิดผลต่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) การเข้าใจอย่างถ่องแท้ด้านทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 5) การประสานงานและการจัดการงานเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นที่ใช้ร่วมกันในเขตพื้นที่การศึกษา 6) ดูแลเอาใจใส่นักเรียนของตน 7) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน 8) มุ่งความสำคัญที่นักเรียน

5. สภาพการใช้ภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการณ์ที่เป็นจริงของการใช้ภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา

6. ปัญหาการใช้ภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ หมายถึง ข้อขัดข้องของการใช้ภาวะผู้นำครูในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา

7. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครู หมายถึง การศึกษาสภาพปัจจุบัน

ปัญหา และความต้องการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียน การร่วมกันกำหนด
แนวทางการพัฒนา ในรูปของโครงการ บรรลุลงในแผนปฏิบัติการ การดำเนินโครงการ
ตามแผนปฏิบัติการ การ กำกับ ติดตาม นิเทศ และการรายงานผลการปฏิบัติงาน
ในโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์

8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย
โดยคณะครูในโรงเรียนดงพญาสงเคราะห์ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(participatory action research : PAR) โดยใช้กระบวนการของการทำงานที่เป็นวงจรการ
วิจัยแบบขดลวด ตามแนวคิดดั้งเดิมที่เสนอโดย Kemmis and McTaggart (1990)
ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผนเริ่มจากการวิเคราะห์
และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการการแก้ไข (Planning) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด
(Acting) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Observation) และการสะท้อนผล
หลังจากการปฏิบัติงานให้ผู้มีส่วนร่วมได้วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข การ
ปฏิบัติงานต่อไป (Reflection) วงจรการวิจัยปฏิบัติการย่อยๆ ว่า PAOR โดยดำเนินการวิจัย
วงจรละ 4 ขั้นตอนและการปรับปรุงแผนเพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรการปฏิบัติช่วงต่อไป